

УДК 272-722(477)"серп.1991/..."

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.03>

РОЛЬ ОТЦЯ АВГУСТИНА (АВГУСТА) МЕДНІСА У ЗБЕРЕЖЕННІ КАТОЛИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ В ЧАСИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ТА ВІДНОВЛЕННІ РИМСЬКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЗА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Хом'як Павло,*аспірант кафедри всесвітньої історії та філософії
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-4825-9009*

Процес відновлення Римсько-Католицької Церкви в останні роки існування СРСР та під час становлення української незалежності до сьогоднішнього дня залишається мало висвітленим питанням у сучасній історіографії. Мета дослідження полягає в аналізі діяльності о. Августина (Августа) Медніса в умовах тоталітарного і антирелігійного режиму радянської влади та в часи відродження Римсько-Католицької Церкви за незалежної України шляхом використання принципів історизму, об'єктивізму та науковості. До загально-історичних методів, що застосовувались у роботі, відносяться історико-порівняльний та системно-структурний методи. Наукова новизна ґрунтується на тому, що в дослідженні вперше у вітчизняній літературі аналізується діяльність священника Римсько-Католицької Церкви о. Августина Медніса, який своєю душпастирською діяльністю підтримував релігійну стійкість у вірян в часи радянського режиму та активно сприяв відродженню Церкви, збереженню пам'яток історії та культури за часів незалежності України. Вперше було зафіксовано усні спогади про о. Августина Медніса та представлено їх у джерельній базі публікації. Підтримка та розвиток діяльності Римсько-Католицької Церкви стали одним із найскладніших викликів для священників, які працювали в умовах комуністичного тоталітарного режиму. Виокремлюючи постать о. Августина Медніса, який походив родом із Литви, варто зазначити те, яку допомогу він надавав для вірян на теренах Львівщини та Волині. За час його діяльності в цих регіонах (1969–2007 рр.) йому вдалось виконувати душпастирські обов'язки та надавати необхідну підтримку вірним не лише Католицької Церкви, одночасно обслуговувати декілька парафій, він домогся відновлення костелів, брав участь у першому повоєнному Львівському архієпископальному синоді та проводив активну роботу, що полягала у збереженні та реставрації об'єктів культурної спадщини. Одним із здобутків о. Августина Медніса можна вважати ініціативу та формування Луцького дієцезіального музею, фонди якого були опрацьовані та укомплектовані самим священником.

Ключові слова: *Августин Медніс, Римсько-Католицька Церква, священник, дієцезія, антирелігійна діяльність.*

Khomiak Pavlo. The role of fr. Augustyn (August) Mednis in the preservation of the catholic tradition during the soviet authority and the restoration of the Roman Catholic Church under independent Ukraine

The process of the restoration of the Roman Catholic Church in the last years of the existence of the USSR and during the formation of Ukrainian independence remains a poorly covered issue in modern historiography. Purpose of the study is to investigate and analyze the activities of Fr. Augustine Mednis during the totalitarian and anti-religious regime of the Soviet government and during the revival of the Roman Catholic Church in Independent Ukraine. The methodology of the study is based on the principles of historicism, objectivism and scientificity. The general-historical methods used in the work include historical-comparative and system-structural methods. The scientific novelty is based on the fact that the study for the first time in the national literature analyzes the activities of the priest of the Roman Catholic Church Fr. Augustine Mednis, who through his pastoral work supported the religious stability of the laity during the Soviet regime and actively contributed to the revival of the Church, the preservation of historical and cultural monuments during the Independent Ukraine. For the first time, recorded memories of Fr. Augustine Mednis then presented them in the source database of the publication. The support and development of the Roman Catholic Church has become one of the most difficult challenges for priests working during a totalitarian communist regime. Highlighting the figure of Fr. Augustyn Mednis, a native of Lithuania, it is worth noting the help he provided to the faithful in the Lviv and Volyn region. He managed to perform pastoral duties and provide the necessary support to the laity, simultaneously serve several parishes, achieved the restoration of churches, participated in the first postwar Lviv Archdiocesan Synod and carried out active work to preserve and restore cultural heritage sites. One of the achievements of Fr. Augustine Mednis, we can highlight the initiative and formation of the Lutsk Diocesan Museum, the funds of which were developed and staffed by the priest himself.

Key words: *Augustine Mednis, Roman Catholic Church, priest, diocese, anti-religious activity.*

Непересічною постаттю в історії Луцької дієцезії Римсько-Католицької Церкви є о. Августин (Август) Медніс, народжений 11 січня 1932 р. на хуторі Ошулея в Курландії у Латвії. У 1940 р. він розпочав навчання в радянській школі в Брукні, де і закінчив 7 класів. Протягом 1947–1951 рр. навчався у м. Вецумнекі, та відзначається, що отримував високі оцінки за свої знання та успішність у навчанні [13; 14; 15; 16; 17]. Вже 22 червня 1951 р. після отримання атестату зрілості Августин продовжує своє навчання в Ризькому університеті на відділі латвійської філології [26, с. 14]. Відзначається той факт, що майбутньому священнику «не вдалося закінчити навчання в університеті, оскільки його забрали до армії, що зобов'язувало на той час усіх» [11]. Після повернення з армії Августин Медніс вступив у Вищу духовну семінарію в Ризі, яка на той час була одною з двох навчальних закладів у Радянському Союзі, які готували католицьких священників (оскільки другий такий заклад знаходився у Каунасі в Литві) [25]. Після успішного закінчення навчання в семінарії 29 липня 1958 р. він отримав священницькі свячення з рук єпископа Петера Стродса, латвійського єпископа. Після свячень направлений до душпастирської праці до Ілуксту. Згодом, 9 травня 1960 р., був призначений вікарієм у парафії Даугавпілсі, а 8 червня 1961 р. призначений адміністратором в Ленас [18; 19; 20].

Умови, в яких о. Августин Медніс розпочав свою душпастирську діяльність та служіння, були вкрай ускладненими. Після вторгнення радянських військ і приєднання Латвії до складу СРСР у країні сформувалась доволі специфічна політична ситуація. Відразу після встановлення нового режиму розпочався час активних релігійних переслідувань. Перші дії комуністів, які були спрямовані проти Церкви та релігії, полягали в конфіскації церковного майна. Наступним кроком була ліквідація шкільництва і заборона видавати католицьку пресу. Апогеєм антирелігійної діяльності стали репресії по відношенню до духовенства в тому числі, арешти і вивезення священників до концтаборів та інших віддалених регіонів СРСР. З моменту вступу Червоної Армії на територію Латвії (1940 р.) та до 1958 р. репресували 60 осіб духовенства, з яких щонайменше 7 було розстріляно або загинули в таборах. Серед жертв комуністичних репресій слід відмітити також двох єпископів: Казимира Дульбінського та Болеслава Слосканса. Слід зазначити, що протягом усього зазначеного часу масово нищилось та руйнувалось церковне майно, зумисне спалювались церковні й монастирські бібліотеки, що підкреслювало цілеспрямованість антирелігійних актів зі сторони Радянського Союзу.

Окремим аспектом атеїстичної пропаганди стала заборона проводити катехизацію серед дітей та молоді у 1950 р. Як наслідок цього у 1961 р. для молоді віком до 18 років вийшла заборона прислуговувати біля вівтаря, співати в хорі та брати участь у релігійних процесіях. Подальший напрямок цієї ж діяльності полягав у тому, щоб обмежити зв'язки та контакти духовенства між собою. Із цією метою починаючи з 1959 р. священникам було заборонено допомагати один одному в душпастирській праці без отримання спеціального дозволу від відповідних органів. Для того, щоб в штучний спосіб відлучити людей від церкви, вже у 1963 р. почала діяти заборона звершувати богослужіння в парафіях, що не мали своїх власних святинь.

Однак, незважаючи на кількість проведених дій, чисельність заборон та ретельність за дотриманням їх виконання, план атеїзації суспільства в Литві не приніс комуністам очікуваних результатів. Радянський режим довго чинив спустошення серед дітей та молоді не лише у Латвії, але і в інших радянських республіках. Незважаючи на складність умов, в яких опинилась Церква, на суворі обмеження та покарання за недотримання правил встановленого режиму, віра трималася виключно завдяки духовному вихованню в родинах і діючих парафіях. З огляду на це священники намагалися використовувати недільні проповіді у вигляді катехез, що готували до таїнств Хрещення, Першого Причастя чи Подружжя.

У 1962 р. папа Римський Йоган XXIII призначив апостольським адміністратором обох латвійських дієцезій (Ризької та Ліепальської) Юліана Вайводса, який після війни за опрацювання катехизму для дітей провів два роки в Сибірі, рубаючи дрова. Єпископську хіротонію у цьому ж році Ю. Вайводс прийняв у Римі. У 1969 р. єпископ Ю. Вайводс запропонував о. А. Меднісу виїхати до праці в Українську РСР, щоб допомогти о. Казімежу Мончинському, який також походив з Латвії. Оскільки для виїзду в Україну потрібна була згода уповноваженого у справах релігії на працю «служителя культу». 5 травня 1969 р. о. Медніс отримав такий дозвіл на працю в Україні [21].

24 травня 1969 р., о. Медніс прибув до Самбора. У 1969–1971 рр. був найближчим співпрацівником о. К. Мончинського та здійснював душпастирське служіння у м. Самбір, Мостиська і парафії св. Антонія у Львові [22]. 14 грудня 1972 р. його призначили настоятелем в Щирці, а після арешту о. Бернарда Міцкевича з грудня 1973 р. він почав систематично обслуговувати парафію в Стрию аж до 1990 р. [23; 24].

У непростих умовах, які створював радянський режим, та серед пануючого комунізму, який усіма методами боровся з вірою, о. Августин розпочав душпастирську працю серед місцевого населення в Україні. Варто зазначити, що на той час о. А. Медніс був іноземцем та мав лише 37 років, що викликало

подив серед місцевих парафіян. Пояснюється це тим, що останні священничі свячення у Львові були проведені ще у 1945 р. та не всі парафіяни бачили молодого священника. Одним із перших труднощів, з якими зустрівся о. Августин, працюючи в Самборі, Мостиськах чи у Львові, було слабе володіння польською мовою. Тому спершу він розмовляв з вірянами російською мовою, а під час літургії використовував латинську.

Перші кроки у душпастирській діяльності о. Медніса в Україні полягали в інтеграції з місцевою інтелігенцією. До неї можна зарахувати таких душпастирів Львова, як: о. З. Галуневич, о. К. Ястжембський, о. В. Керницький, о. Л. Северин, о. Я. Шетеля, о. І. Хвірут, о. Я. Ценські, о. Б. Мірецький, а також підпільного священника професора Генриха Мосінга. Це, у свою чергу, дало можливість молодому священнику набратися душпастирського досвіду, ознайомитись із функціонуванням Церкви в умовах комунізму. Окрім духовенства, о. А. Медніс залучився глибокими дружніми відносинами та підтримкою з графинею Яніною Замойською, дім якої був місцем зустрічі священників та місцевої інтелігенції.

Однією з важливих особистих характеристик о. Медніса було зацікавлення класичною літературою, архітектурою та класичною музикою. Отець Августин Медніс мав швацькі здібності, тому був автором багатьох літургійних шат, які донині зберігають історичну та естетичну вартість. Його роботи можна зустріти у єпископа Маркіяна Трофим'яка та деяких католицьких храмах Західної України. Окрім того, о. Медніс займався реновацією історичних предметів та пам'яток історії та культури. Присвячував цьому заняттю багато часу та зусиль у пошуках об'єктів культурної спадщини. Сьогодні вони зібрані і перебувають у власності дієцезіального музею Луцької дієцезії [11]. У непростий час такі уподобання давали йому можливість психологічно відволіктись, адже він знаходився під постійним наглядом зі сторони КДБ, як «служитель культу».

Додатковою перешкодою зі сторони тогочасної влади по відношенню до Церкви та релігійного виховання були питання ремонту храмів та катехизації. Зокрема, варто зауважити, що радянська влада забороняла проведення катехизації в храмах, а обов'язки душпастиря обмежувались виключно відправленням літургії та уділення таїнств. Цю можливість використовували для проведення релігійного навчання мирян. Стосовно проведення ремонтних робіт відзначається той факт, що в обов'язковому порядку вимагалось погодження від відповідних органів, отримати яке було вкрай складно [26, s. 25].

Із настанням «відлиги» в Радянському союзі, під керівництвом о. Медніса у 1989 р. вдалося відібрати такі костели, як Успіння Пресвятої Діви Марії в Жидачеві, Пресвятої Трійці в Меденичах. Вже у 1990 р. було освячено два костели – св. Миколая у Миколаєві Львівської обл. та Всіх Святих у Ходоріві. Крім цих костелів, о. Августин продовжував обслуговувати святині в м. Стрий та Щирець [12].

Із відновленням Йоаном Павлом II структур Католицької Церкви 16 січня 1991 р. вже 12 жовтня 1991 р. о. Августин був призначений деканом Стрийського та Дрогобицького районів за вказівкою архієпископа Мар'яна Яворського. 16 жовтня того ж року відбулось підтвердження номінацій на Ходорів, Стрий та Жидачів. У грудні 1991 р. о. Августин звернувся до архієпископа Риги Я. Пуятса про дозвіл на екскардинацію з Ризької архієпархії, щоб інкардинаватись до Львівської архієпархії. У своєму проханні писав: «Своє прохання мотивую тим, що на терені Львівської архієпархії працюю 22 роки. За цей час опанував українську та польську мову. Закорінився на цій землі, яка була болісно вистраждана. Розділяючи біль та радості Божого люду...». Та вже 9 січня 1992 р. о. Медніс отримав згоду на екскардинацію [1]. Після отримання цього дозволу 16 квітня 1992 р. о. Августин звернувся до архієпископа М. Яворського з проханням про інкардинацію до Львівської архієпархії. У своєму проханні писав: «... від 23 років виконую душпастирську послугу у Львівській архієпархії. Прагну в наступних роках мого життя служити Церкві на цих теренах...» [2]. Таким чином, вже 21 квітня 1992 р. о. Августин Медніс був інкардинований до Львівської архієпархії [3]. Слід відзначити той факт, що за вагомих внесок і розвиток Львівської архієпархії, а особливо за ремонт храму у Стрию, навесні 1992 р. був відзначений гідністю носіння ракети і мантолету [4]. Також двічі (12 листопада 1992 р. та 20 грудня 1996 р.) був обраний до священничої ради Львівської архієпархії. 13 листопада 1994 р. його піднесли до гідності греміального каноніка львівського митрополичого капітулу [5]. Неможливо оминати факт, що о. Августин Медніс брав участь у першому повоєнному синоді Львівської архієпархії [6].

Окрім церковних відзнак, о. Августин був нагороджений й іншими відзнаками. Зокрема, 10 вересня 1990 р. був відзначений Золотою медаллю опікуна місць народної пам'яті Радою охорони пам'яті, боротьби і мучеництва Речі Посполитої за вагомий внесок у збереженні культурної спадщини.

Останнім місцем праці о. Августина Медніса стала Луцька дієцезія, відновлена у 1996 р., а першим повоєнним ординарієм став давній приятель о. Медніса – єпископ Маркіян Трофим'як, який 25 березня 1998 р. був призначений ординарієм цієї ж дієцезії. Варто зазначити, що єпископ Маркіян Трофим'як був одним із перших єпископів з України у незалежній Україні і першим Луцьким єпископом після

1945 р. Ще у молоді літа Маркіян Трофим'як був органістом у Самборі, де й познайомився з о. Августином Меднісом. Тому 17 серпня 1999 р. о. Медніс звернувся до Метрополітальної Курії у Львові з проханням звільнити від обов'язків настоятеля у Ходорів та стрийського декана та надати дозвіл на виїзд до Луцької дієцезії, в якій на той час працювало кілька священників.

7 вересня 1999 р. о. Августин Медніс був призначений генеральним вікарієм Луцької дієцезії [7], а 4 січня 2000 р. єпископ Маркіян Трофим'як підніс о. А. Медніса до гідності гонорового каноніка луцького кафедрального капітулу [8]. Ця історична подія стала особливою, оскільки останнім луцьким каноніком був о. Я. Рутковський ще у 1943 р. Згодом, 23 жовтня 2001 р. єпископ М. Трофим'як призначає о. А. Медніса виконуючим обов'язків настоятеля луцького кафедрального собору св. апостолів Петра і Павла у м. Луцьку [9]. 1 жовтня 2004 р. у Луцьку створюється дієцезіальний музей, першим хранителем якого був о. А. Медніс [10]. Цій справі о. Августин присвятив останні роки свого життя. Завдяки його старанням в музеї були укомплектовані цінні експонати сакрального мистецтва, які він збирав протягом цілого свого життя. Дбаючи про історичні цінності, о. Медніс налагодив контакт з працівниками Королівського Замку у Варшаві та з Міністерством Культури та Народної Спадщини у Варшаві. Особливу увагу слід приділити старанням о. Августина в питаннях налагодження співпраці не тільки з викладачами, але й студентами Інституту Історії та Мистецтва Ягелонського Університету у Кракові. З огляду на цю тісну співпрацю у 2006 р. був виданий каталог музейних експонатів [27].

Останні роки життя о. Августин Медніс провів у смт. Торчині Волинської області, де виконував обов'язки настоятеля та доїжджав до Луцька. Останні роки свого життя мав проблеми зі здоров'ям, пов'язані з аритмією серця. Згодом йому поставили діагноз рак крові, хоча навіть це не стало на перешкоді у виконанні його обов'язків. Попри хворобливий стан, о. А. Медніс не хотів переїжджати з Торчина до Луцька, оскільки дуже цінував тишу і самотність, де міг присвятити на пошиття літургійних речей та облаштування музею. Варто зазначити і те, що о. А. Медніс зібрав велику бібліотеку не лише релігійної, але й художньої літератури, що представлена різними мовами.

9 березня 2007 р. о. Августина Медніса перевезли до обласної лікарні у Луцьку для ретельної діагностики, адже він скаржився на погіршення стану здоров'я. Втім, наступного дня, 10 березня 2007 р. помер. Похований біля костелу на давньому парафіяльному кладовищі у смт. Торчині, де провів останні роки свого життя.

Підсумовуючи вагомий внесок о. Августина Медніса не тільки в душпастирській праці у Львівській архідієцезії, але й у відродженні Луцької дієцезії Римсько-Католицької Церкви в Україні, варто відзначити його особливу жагу до праці та стійкість віри, з якою він проходив усі життєві випробування. За свою душпастирську діяльність він пережив переслідування з боку радянської влади, відремонтував низку католицьких храмів, брав участь у відродженні Львівської архідієцезії, у якій на той час працювало кілька священників. Зібрав цінні експозиції для Луцького дієцезіального музею та бібліотеки. Цей внесок у діяльність та функціонування Римсько-Католицької Церкви на теренах Львівщини та Волині ми, вдячні нащадки, цінуємо до сьогоднішнього дня.

Література:

1. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Декрет екскардинаційний о. А. Медніса до Львівської дієцезії № 1. Львів. 09 I 1992 р.
2. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Прохання до о. проф. др. Мар'яна Яворського, архієпископа митрополита Львівського в справі інкардинації до Львівської дієцезії. Ходорів. 16 IV 1992 р.
3. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Інкардинація о. А. Медніса до Львівської архідієцезії № 163. Львів. 21 IV 1992 р.
4. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Відзнака о. А. Медніса за горливу душпастирську послугу у Львівській архідієцезії № 164. Львів. 21 IV 1992 р.
5. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Номінація о. А. Медніса греміальним каноніком Митрополічного кафедрального капітулу у Львові № 305. Львів. 13 XI 1994 р.
6. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Декрет призначення членів Синоду Львівської архідієцезії, № 7. Львів. 16 I 1995 р.
7. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Декрет призначення генеральним вікарієм. Луцьк. 7 IX 1999 р.
8. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Декрет призначення гоноровим каноніком луцького кафедрального капітулу. Луцьк. 04 I 2000 р.
9. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Декрет призначення виконуючого обов'язки настоятеля луцького кафедрального собору № 114. Луцьк. 23 X 2001 р.
10. Архів Луцької дієцезії. Персональна справа о. А. Медніса. Декрет про призначення хранителем Луцького дієцезіального музею № 092. Луцьк. 01 X 2004 р.

11. Спогади єпископа Маркіяна Трофим'яка. Луцьк. 20 вересня 2010 р.
12. Спогади митрофорного протоієрея Романа Бегя. Луцьк. 17 травня 2016 р.
13. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Lecība I klases skolniekam Mednim Augustam 1940/41 mācības gadas, Bruknas 1941 r.
14. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Lecība II klases skolniekam Mednim Augustam 1941/42 mācības gadas, Bruknas 1942 r.
15. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Lecība IV klases skolniekam Mednim Augustam 1942/43 mācības gadas, Bruknas 1943 r.
16. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Lecība V klases skolniekam Mednim Augustam 1943/44 mācības gadas, Bruknas 1944 r.
17. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Lecība VI klases skolniekam Mednim Augustam 1944/45 mācības gadas, Bruknas 1945 r.
18. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Dekret nominacyjny bpa P. Strodosa dla ks. Augustyna Mednisa na wikariusza par. Iłuszcza, Ryga. 29 VII 1958 r.
19. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Dekret nominacyjny bpa P. Strodosa dla ks. Augustyna Mednisa na wikariusza par. Dyneburg, Ryga. 9 V 1960 r.
20. Archiwum Diecezji Łuckiej. b. sygn., Dekret nominacyjny administratora apostolskiego archidiecezji w Rydze ks. Julijansa Začestsza dla ks. Augustyna Mednisa na administratora par. Lēnas i Vaiņodes, Ryga. 8 VI 1961 r.
21. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Rydze. b. sygn., Akta personalne ks. A. Mednisa. Справка о регистрации служителя культа, Львов. 5 V 1969 r.
22. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Rydze. b. sygn., Akta personalne ks. A. Mednisa, dekret nominacyjny dla ks. A. Mednisa na vice administratora par. Sambor, Mościska i św. Antoniego we Lwowie, Ryga. 9 V 1969 r.
23. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Rydze. Akta personalne ks. A. Mednisa, dekret nominacyjny dla ks. A. Mednisa na administratora par. Szczerczec. Ryga. 14 XII 1972 r.
24. Archiwum Kurii Metropolitalnej ob. łac. we Lwowie, b. sygn.,teczka personalna ks. Augustyna Mednisa, tabela służbowa.
25. Kowalów W. J. „Przybysz z Północy”. „*Gość Niedzielny*”. 26 kwietnia 1992. Nr 17. S. 6.
26. Wołczański J. Ks. Kanonik Augustyn Mednis (1932-2007). Człowiek-kapłan-humanista. *Fides ars scientia. Red. Betlej A., Skrabski J.*, Tarnów 2008, S. 13-34.
27. Zbiory Muzeum Diecezjalnego w Łucku. Cz. I. Rzeźba, oprac. A. Betlej, M. Biernat, M. Kurzej, W. Walanus, Kraków 2006. 120 s.